

NÓGRÁD MEGYE KÖNYVTÁRAINAK TÖRTÉNETE
- Egy népkönyvtári dokumentum Vizslásról -

Néhány hónappal az első világháború kitörése előtt, 1914. február 17-én Vizsláson a képviselőtestület a falu művelődése szempontjából igen fontos döntést hozott - Csekey Sándor kazári körjegyző javaslatára elhatározták, hogy államsegéllyel ingyenes népkönyvtárat létesítenek. Az államsegély összege ugyan 20 korona volt, de ezért egy kisebb könyvgyűjteményt és egy könyvszekrényt tudtak később beszerezni. Az előljáróság a népkönyvtárat a község házában helyezte el és kezelésével Dénes János tanítót bízta meg. Önmagában az eddig elmondottak nem különösebben rendkívüliek, ritka viszont egy olyan, a századelőről megmaradt szabályzat, mely fényt vet a falusi népkönyvtárak működésére. A könyveket a község pecsétjével és folyamatos sorszámmal látták el és róluk szintén sorszámozott címtárat vezettek. A kölcsönzés nem katalóguscédulák és olvasójegy útján történt, hanem egy napló segítségével, melybe bevették a kölcsönzött könyv adatait és a kölcsönzést az olvasó az aláírásával ismerte el. A képviselőtestület aztán, kiküldöttje útján évente legalább egyszer ellenőrizte az állományt a címtár és a kölcsönzési napló alapján.

A vizslási népkönyvtár hetente egyszer, vasárnap délután kettő és négy óra között tartott nyitva - tehát nem túl gyakran, de nem is volt magas a kötetszám

és nem lehetett az az olvasói létszám sem.

A népkönyvtár olvasója lehetett a falu minden megbízható lakója, más községből valók csak két helybeli megbízható polgár jóállása mellett. (A szabályzat ugyan nem szól róla, de valószínűleg a könyvtárosra bízta, hogy kit tekint megbízhatónak.) Egyszerre csak egy kötetet lehetett kölcsönözni két heti időtartamra.

Ha az olvasónál a könyv megrongálódott, a kárt meg kellett térítenie (a könyvek állapotát figyelemmel kísérni a kisszámú állomány mellett nem volt nehéz). Ha az olvasó elvesztette a könyvet, nemcsak annak árát kellett megtérítenie, hanem ezen kívül egy korona bírságot is fizetett. Az e címen befolyt összegeket a könyvtáros a kölcsönzési naplóban tüntette fel és a község házára fizette be. A könyvtáros feladata volt még a szerzeményezés, de erre csak egyszer volt módja évente. Ugyanis a község évi költségvetésének "egybeállítás" előtt előterjesztést tehetett a képviselőtestületnek, hogy mely könyveket lenne kívánatos az évben beszerezni. Falusi könyvtárakban dolgozó kollégák figyelmébe ajánlom ezt a kis ismeretűt -ők hivatottak leginkább arra, hogy összevessék egy akkori népkönyvtár viszonyait a maiakkal.

Földi István

JELES NAPOK A PALÓCFÖLDÖN

Az új kenyér ünnepe (augusztus 20.)

Ezen a napon általában mindenütt az új búzából őrölt lisztből sütötték az új kenyeret.

Az új búzából sütött első kenyérből, az újkenyérből gyakran megkínálták a szomszédokat, rokonokat.

Ha leesett egy kis darab kenyér, felvettek, megcsó-kolták, "mert megütte magát a kenyér - Isten áldása - Isten teste - Isten teremtetté."

Ha a kemencében sütés közben kétfelé hasadt közepén a kenyér, úgy vélték, kár éri a házat. A kenyér azonban a hiedelem szerint meg is véd a kártól: ha valaki kis kenyérbelet, kenyérmorzstapaszt a pénzhez, nem tudják becsapni. Ha tűz volt a faluban, vagy a határban, akkor a fonott le-szákra (sövényre), karókra kellett szúrni az egész kenyeret, mert "a kenyér elfordítja a tüzet, olyan ereje van, Isten áldása. Megfordítja a szelet, hogy elfújja a tüzet." A megszegett kenyeret mindig úgy helyezték el az asztalon, asztalfiában, vagy lócán, hogy szegett végével befelé nézzen, ne az ajtó felé, mert ha kifelé néz, "szegénység lesz", "kifordul a kenyér, vagy valaki kikívánczik a családból. Ha még gyermeke-ten fiatalasszony jött a házhoz, megkínálták kenyérrel: "szegjel már fiam, karajt szegjél, hogy fiad legyen." A szoptató anyát azért kínálták, hogy sok teje legyen.

Kenyérsütéskor a falu szegényeire is gondoltak: 1-2 kiscipót (kb. 1/2-1 kg) sütöttek, amit a gyerekek vittek el az elesett, öreg, egyedülálló embereknek hogy az istencipóért imádkozzanak, az elhunytak lelki üdvéért.

A kenyér kultikus funkciója az új kenyér mellett karácsonykor és halottak napján is jelentkezik (Istencipó, karácsonyi cipó).

Irodalom: Palócok. III. köt. Szerk. Bakó Ferenc. Eger, 1989. (G. Zs.)

Híres illusztrációk VIII. Áprily Lajos művei

Huszonöt éve, augusztus 7-én halt meg kiváló erdélyi költőnk. Áprily Lajos. Az a költő, akinek egyik verse: a "Tetőn" a transzilvanista irodalom programversevé vált. Ez a békességes, hívó szó a román néppel való megbékélésnek és egymást megbecsülő életének a szimbóluma lett. Áprily az első erdélyi költőnk, aki 1919 után felismeri és ki-mondja ezt a gondolatot.

De nemcsak ezért becsüljük Áprilyt. ő ízig-vérig modern költő, annak ellenére, hogy kedveli az időmértékes sorokat, s annak ellenére, hogy témái egyszerűek és kompozíciói hibátlanul zártak. Modernsége éppen a vers művészi megformálásának a legfinomabb árnyalataiban rejlik.

"Tradíció és harmónia, arány és erkölcs nyílnak - mint virágok - titokból, szélből, viharból, hegyekből, erdőkből, ködökből és sok fényből épült lírájában." (Bata Imre) "A Kifejezés áhítatát, a természet tiszta hangulatát, s ahogy ő mondja, az ember dallamát őrizte meg nekünk." (Németh László)

Költőnk két erdélyi művész illusztrálta legértőbben, mindkettő kolozsvári születésű: Bánffy Miklós, gróf (1873-1950) művészeti szakíró, festő, díszlettervező, kinek értékes gyűjteménye a Nemzeti Múzeumra szállott; és Bartha László (1908-J Munkácsy-díjas festő, a franciás iskolázottságú, posztimpreszionista stílusban dolgozó magyar festők egyik legegységesebb képviselője.

(N. J.-né)

GYEREKEKNEK

Műemlékeink

Tar, római katolikus templom

A falu fölötti teraszos domboldalon, középkori alapokra épült. Kőfallal körülvett, barokk és klasszicista elemekkel bővített régi templomi Építészeti szempontból legérdekesebb a templom háromkaréjos alaprajzú szentélye, amelynek középső karéja a XII. századból való román stílusú épületrész, csakúgy, mint a két oldal-karéjhoz csatlakozó falsorok és pillér. A két oldalkaréj a diadalívvel határolt templomhajóig a XV. század fordulóján épült, gótikus stílusban, vegyes kőfalazattal. A XV. század fordulóján épült a hajó és a déli előcsarnok gótikus formában. Az értékes műemlék többi részét a XVIII. és a XIX. században alakították át. Az 1970-es években történt helyreállításakor a különböző korok eddig takart részletei feltárással és bemutatásra kerültek. Irodalom: Cseke László: Észak-Magyarország. 1978!

Fries Gyula: Nógrádi műemlékek. 1990.

Kérdezgető

Miért túr kupacokat a vakond?

Nem jókedvűből, de nem is azért, hogy a kertészkedő embereket bosszantsa. Vadászik, táplálékot keres. Ezért keresztül-kasul túrja a földet, a felesleget időnként a felszínre tolja. A vakond azokat a lótvücsköket, cserebogárlárvákat pusztítja odalent, amelyek egész nap a növények gyökereit rágcsálják. Amikor a vadászterület kimerült, új járatokat készít, és a kiásott földet megint a felszínre nyomja. Így keletkeznek a jól ismert vakondtúrák.

Hogyan kerül a kukac a cseresznyébe?

Egy apró legyekcske jóvoltából. Az úgynevezett cseresznyelégység mindössze 6 mm hosszú, fényes barnásfekete, alig tűnik fel valakinek. Májusban azután, amikor a zöld levelek közül pirosodni kezdenek a cseresznyeszemek, tojásait egyenként a gyümölcsbe süllyeszti. Itt fejlődik ki a lárva, amit általában csak kukacként szoktunk emlegetni. Amikor elhagyja a cseresznyét, a talajba bebábozódik, a következő tavasszal légy lesz belőle, és az egész kezdődik elől-ről.

VAKÁCIÓ

A gyermekkönyvtár július-augusztusi havi nyári programja

Kedden és pénteken videómozi

Műsor az előző évek tapasztalatai alapján a programon résztvevő gyerekek igénye szerint.

Hétfő: meseturmix Mesemondás, illusztrálás

Szerda: fűzzünk-fűzzünk valamit Gyöngyfűzés

Csütörtök: zenehallgatás, észforgató vidám nyelvi játékok

Valamennyi program kezdési ideje délután 2 óra

Játékos lexikon, kézikönyv és katalógus használati foglalkozás kiscsoportoknak délelőttönként 10-12 óráig.

Törd a fejed!

Új, és új rejtvényt találsz hetenként a REJTVÉNYZSÁK-ban.

A helyes megfejtők között 30 tárgy-^A és könyvjutalmat sorsolunk ki augusztus 21 -én. A nyertesek névsorát a szeptemberi HÍRMONDÓ-ban ismertetjük. Mindezekon kívül elsősorban ajánljuk könyvállományunkat, hogy gyarapítsd olvasmányélményeidet, ismerd meg a képes gyermeklapjainkat, ismeretterjesztő folyóiratainkat.

Az év gyermekkönyve

A Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsa (IBBY) magyar bizottságának zsűrije "Az év gyermekkönyve 1991" elnevezésű jutalmakat az alábbi alkotóknak ítélte 1992-ben: Békés Pálnak A félló-lény című regényéért, Rigó Bélának az így élt Katona József című könyvéért, Tótfalusi Istvánnak A Könyvek Könyve című alkotásáért, Vida Győzőnek Gyárfás Endre A varázsgombóc című regényéhez készített illusztrációért, Borbás Máriának Roald Dahl Matilda három csodája című regényének fordításáért. A zsűri különdíjat adományozott Vásárhelyi Tamásnak és Csibi Mihálynak a Mi él a ház körül? címmel megjelent ismeretterjesztő gyermekkönyvéért; és diplomával ismerte el az Officina Nova Kiadó Pillantás a természetre című könyvsorozatának az értékeit.

Új könyveink

Neil Ardley: Mit tud a levegő?

Tudod-e, hogyan törhetsz össze egy műanyag palackot anélkül, hogy a kezdetet használnád? Es hogyan lebeg-tethetsz egy ping-pong labdát a levegőben?

Ezekre és sok más kérdésre is választ ad a "Szenmanú Kísérletek" című új sorozat első kötete.

A sorozatból olvasható még: Mit tud a fény? című könyvet.

Décsi Csaba András - Ámort László: Ősállatkaland

Döme és Balázs nagypapjukkal kirándulni mennek a szafari parkba. A két fiú izgalma, s várakozása tovább fokozódik, amikor megpillantják a következő feliratot: Őslénypark. Űgy tűnik, a földtörténeti ókorba érkeztek. Krokodilszerű, hatalmas állat, a tarajos őshüllő tűnt szemük elé.

A kis csapat egyre beljebb hatol az ősparkba, s útjuk során kevésbé békés szörnyek is fölbukkannak. A hatalmas lények életmódjáról sok-sok érdekességet tudnak meg a fiúk. A kalandos utazás során fény derül arra, hogy csak az álom Játszott Döme és Balázs képzeletével. Fantáziamozgatóak, hangulatosak a mesekönyv színes képei. Már az óvodás korosztály tagjainak is ajánlott, de a kisiskolásoknak is izgalmas "utazást" ígér.

Olvasótábor

1992. július 13-án 56 fő részvételével újra anyanyelvi környezetben, Látky-Polianyban megnyílt a Nógrád és Komárom-Esztergom megyei szlovák nemzetiségi gyerekek olvasótábor.

A kéthetes olvasótábor legérdekesebb programjairól, a résztvevő gyerekek élményeiről a következő számunkban adunk képes összefoglalót.

A LUTIU-CSEREKLLW Miit.: Kedves Gyerekek!

Továbbra is péntek délutánonként lehet a Lutra-matricákat cseréberélni a megyei könyvtárban. Minden érdeklődő játszótársat szeretettel várunk!

A HÓNAP KÖNYVE

Columbus uti naplója

1492. augusztus 3-án, ötszáz évvel ezelőtt, három karavella típusú vitorláshajón, 90 fős legénységével útnak indult Kolumbusz Kristóf az óceánon túli "Indiák" megkeresésére.

Származásáról, életéről sok, egymásnak ellentmondó adat áll rendelkezésünkre. Egyes történészek szerint tapasztalt tengerészként fogott vállalkozásának lebonyolításához. Mások bizonyos források alapján, Paolo Toscanellihez, a kor híres olasz csillagászához és geográfusához fűződő, kapcsolatát tekintik meghatározónak. Tény, hogy a Kasztília, Aragónia és Granada erőszakos egyesítésével létrehozott spanyol állam politikai, gazdasági érdekeit vállalta föl, amikor aláírta a spanyol uralkodói párral szerződését: "Őfelségeik mint az óceántengerek urai, nevezett don Cristobal Colonnak adományozzák mostantól fogva mindazoknak a szigeteknek és szárazföldeknek az admirálisságát, amelyeket ő személyesen és mestersége révén felfedez..".

Természetesen vonzó volt a hírnév, a dicsőség megszerzésének lehetősége is. 1492-es, 1493-as és 1498-as útjai során felfedezte a Bahama-szigeteket, Kubát, Haitit,, a Kis-Antillákat, Jamaicát és eljutott Dél-Amerika partvidékére is. Útjairól hajónaplót vezetett, hazatérve pedig írásba diktálta tapasztalatait. E dokumentumok eredetiben csak töredékében maradtak fenn, sőt Ferdinánd király és Izabella királyné, Spanyolország érdekeit szem előtt tartva, igyekeztek az eredeti adatokat itt-ott megmásítani, elhallgatni. Az itt bemutatott könyv 1941-ben jeleni meg és Szerb Antal fordításában tartalmazza Kolumbusz Kristóf első hajóútjáról szóló hajónaplójának kivonatait. Fő forrása Las Casas püspök, Amerika első történetírójának munkája és Kolumbusz fiának, Fernandonak könyve, apja életéről. Kolumbusz Kristóf harmadik útja után elvesztette a

spanyol udvar támogatását, ő azonban még kegyvesztetten is újabb fölfedezésekben gondolkodott. 1503-ban ismét útra kelt s Jamaicából írt levelet a spanyol uralkodópárnak. E levél eredetiben fennmaradt, mutatva Kolumbusz összetett jellemét, céltudatosságát s egyben álmodozó voltát.

Az 1506. május 20-án elhunyt Kolumbusz Kristóf történelmi tetteről írta Salvador de Madariága: "Olyan férfiúnak kellett elvégeznie ezt a munkát, aki a Valóság vizeinél távolabbra lát, hasonlóan a szánó madarakhoz, amelyek fáradt -vitorlái fölött suhantak el a felfedezés éjszakája előtt..." (B.Gy.-né)

KIÁLLÍTÁS

Az Utazás a nagyvilágba című fotó- és könyvkiállítás 1992. augusztus 30-ig tekinthető meg a Megyei Könyvtár emeleti csarnokában.

A kiállításról...

A bemutatásra kerülő fotók nagy részét a Nógrád Megyei Fotóklub tagjainak alkotásaiból válogattuk. Az utazással kapcsolatos könyveket, térképeket a Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár, a régi útikönyveket a Nógrád Megyei Levéltár állományából emeltük ki. A kiállítás a Nógrád Megyei Idegenforgalmi Hivatal és az EXPRESS Utazási Iroda tevékenységi körét és utazási kínálatait is bemutatja. Az útikönyvek és térképek többsége - a régi útikönyvek kivételével - a kiállítás időtartama alatt is kölcsönözhető.

Kellemes szórakozást kívánunk!

Filmsikerek-videón

augusztus 6. Ne hagyj magad, Pitkin! (angol filmvígjáték)

augusztus 13. Picasso kalandjai (svéd filmszatíra)

augusztus 27. Gyaloggalopp (angol filmszatíra)

A vetítés kezdete: 15.30 óra

Hogy volt...?

Ez évi rendezvényeink közül különösen emlékezetes volt Nagy Pál kiállítása és az ehhez kapcsolódó irodalmi (magyar műhely) találkozó-program.